

ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਧੂ

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ ॥

ਕਿਲਵਿਖ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਪਰੇ ਹਮਰੈ ਵਿਚਿ ਹਮਰੀ ਮੈਲੁ ਸਾਧੂ ਕੀ ਧੂਰਿ ਗਵਾਈ ॥੧॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੧੨੬੩ ਤੇ ਅੰਕਤ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਨਦੀਆਂ, ਤੀਰਥਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾ, ਸਾਧੂ, ਸੰਤ ਜਨਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਪਵਿਤਰਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤ ਜਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਥੇ ਹੀ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਧਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ੮੯੦ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ - '**ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜਹ ਸਾਧ ਪਗ ਧਰਹਿ॥ ਤਹ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਨਾਮੁ ਉਚਰਹਿ॥**' ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੀ, ੩੩੧ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ, ਭਗਤ ਜਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਤੀਰਥ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੀਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਵਡਾ ਸਮਝਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ - '**ਤੀਰਥੁ ਬਡਾ ਕਿ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ॥**' ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ, ਉਤਰ ਹੈ। ਅਤੇ '**ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਆਹਿ॥**', ਪੰਨਾ ੩੨੫.

-- ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਗੋਦਾਵਰੀ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਆਦਿ, ਸਭ ਪਵਿਤਰ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਦੀਆਂ, ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ, ਰੰਗਰੇਟਾ-ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੇਟਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

- - ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ, ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ, ਲਿਬੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੁਭੀਆਂ ਲਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੈਲ ਸੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।੧।

ਤੀਰਥਿ ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ ਨਾਈ ॥

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਧੂਰਿ ਪਰੀ ਉਡਿ ਨੇੜੀ ਸਭ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

- - ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈ, ਪਰ ਹੇ ਬੰਦੇ!

- - ਜਦੋਂ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ, ਭਾਵੇਂ, ਉਡ ਕੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾੜੀ ਮਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।੧।ਰਹਾਉ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ, ੧੧੪੯ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਚੱਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - 'ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਾ ਸੁਚਿ ਸੈਲੁ॥ ਮਨ ਕਉ ਵਿਆਪੈ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ॥' ਅਗੋਂ, ੬੨੫ ਪੰਨੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤਿਆਂ ਮੈਲ ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਵੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - 'ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਲੁ ਲਾਥੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਇਓ ਸਾਥੀ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ੩੫ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ, ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਸਤਸੰਗਤੀ ਸਦਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਸਾਰਿ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਈਅਨੁ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ॥'

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ, ੯੭੩ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਇਹੀ ਤੱਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਗੰਗਾ, ਗੋਦਾਵਰੀ, ਗੋਮਤੀ, ਕੇਦਾਰ ਆਦਿ ਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕੁੰਭ ਦੌਰਾਨ ਵੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਈਏ, ਗੋਮਤੀ ਆਦਿ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਗਊਆਂ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰ ਦਈਏ ਪਰ, ਦਸਰਥ ਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੀ, ਤਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ

ਸਕਦੀ ਹੈ - 'ਗੰਗਾ ਜਉ ਗੋਦਾਵਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁੰਭਿ ਜਉ ਕੇਦਾਰ ਨਾਈਐ
ਗੋਮਤੀ ਸਹਸ ਗਊ ਦਾਨੁ ਕੀਜੈ।।.... ਜਸਰਥ ਰਾਇ ਨੰਦੁ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਰਾਮ
ਚੰਦੁ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਤਤੁ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ।।' ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ, ੪੭ ਪੰਨੇ
ਤੇ, ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕੀਤਿਆਂ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ
ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਦ, ਪ੍ਰਾਣ, ਮਨ ਤਨ, ਸਭ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ, ਇਹੀ ਤਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ - 'ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਤੂ ਸਾਧ ਕੀ
ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਉ।। ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰੇ ਸਾਚਾ ਏਹੁ ਸੁਆਉ।।'

ਜਾਹਰਨਵੀ ਤਪੈ ਭਾਗੀਰਥਿ ਆਣੀ ਕੇਦਾਰੁ ਥਾਪਿਓ ਮਹਸਾਈ ॥

ਕਾਂਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਚਰਾਵਤ ਗਾਉ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥੨॥

-- ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਭਗੀਰਥ ਰਿਖੀ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਕੇਦਾਰ
ਨਾਥ ਤੀਰਥ ਥਾਪਿਆ ਸੀ ਪਰ,

-- ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤਦ ਹੀ ਮਿਲੀ ਜਦੋਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆ-ਗੁਰੂ, ਸੰਦੀਪਨ ਦੀਆਂ, ਕਾਸ਼ੀ
(ਬਨਾਰਸ) ਵਿਚ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦੇ ਸਨ।੨।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵੀ, ੩੩੮ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ
ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਬਿੰਦਰਾਬਨ ਵਿਖੇ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ
ਬਿੰਦਰਾਬਨ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ - 'ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਮਨ ਹਰਨ
ਮਨੋਹਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਾਵਤ ਗਾਉ ਰੇ।।'

ਜਿਤਨੇ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ ਸਭਿ ਤਿਤਨੇ ਲੋਚਹਿ ਧੁਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਲੈ ਤਿਸ ਕੀ ਧੁਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥੩॥

-- ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਤੀਰਥ ਥਾਪੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ
ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

-- ਕੋਈ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ, ਸੰਤ, ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲ ਪਵੇ
ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਲੈ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਲਾ ਲਈ ਜਾਵੇ।੩।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ, ੪੮ ਪੰਨੇ ਤੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲਖਾਂ ਤੀਰਥ, ਵਰਤ, ਸੰਜਮ ਪਏ ਕਰਦੇ ਫਿਰੀਏ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਦੀ ਧੂੜ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - 'ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਲਖ ਸੰਜਮਾ ਪਾਈਐ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ॥'

ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੁਮਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਤਿਤਨੀ ਲੋਚੈ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ ॥

ਨਾਨਕ ਲਿਲਾਟਿ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਦੇ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ॥੪॥੨॥

-- ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ! ਜਿਤਨੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ) ਹੈ, ਸਾਰੀ ਹੀ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਲੋਚਦੀ ਹੈ,

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ, ਪੰਨਾ ੮੨੮ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਜੱਸ, ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੰਗਾ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥ ਸਮਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ, ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - 'ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਮਹਿਮਾ ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ॥ ਜਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕੀਓ ਮਜਨੁ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ॥' ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ - 'ਸੰਤ ਕਾ ਦਰਸੁ ਪੂਰਨ ਇਸਨਾਨ॥', ਪੰਨਾ ੧੮੯. ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨਾ ਜਾ ਕੇ, ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ - 'ਮਾਘਿ ਮਜਨ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂਆ ਧੂੜੀ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ॥'

-- ਪਰ ਚੌਥੇ ਨਾਨਕ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ, ਮਿਲਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਭਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਦੇ ਕੇ, ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।੪।੨।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ੧੯੧ ਪੰਨੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਭਿਮਾਨ ਛੱਡਣ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਲਈ, ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ, ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀਏ। ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ

ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹੋਣ - 'ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਨਿਵਾਰਹੁ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ
ਕੇ ਚਰਣ ਨਮਸਕਾਰਹੁ॥..ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗੁ॥'

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ੧੩੭੬ ਪੰਨੇ ਤੇ ਫੁਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਮਸਤਕ
ਤੇ, ਧੁਰਹੁ ਹੀ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟੋਏ ਟਿਬਿਆਂ ਵਾਲਾ,
ਔਖਾ ਰਾਹ ਟਪ ਕੇ, ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ - 'ਕਬੀਰ ਸਾਧੂ
ਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇ ਲਿਲਾਟ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈਐ ਠਾਕ
ਨ ਅਵਘਟ ਘਾਟ॥'

28.8.2020